

ren. Johansson beskriver dessutom porträtt vi av någon anledning inte fått se, vilket ger en intressant inblick i hur författaren själv ser på bilderna. Han visar genom sina bildstudier t.ex. att tekniken kom först för de tidiga fotograferna och att bildens uttryck spelade sekundär roll i detta tidiga skede av fotografins historia. Men här återfinns också tre litografier efter daguerrotyper gjorda av Benzelstjerna, en bild som härstammar från Daguerre själv, en hårt åtgången daguerrotyp som möjligen är av Benzelstjerna, fem daguerroporträtt som kan tillskrivas fotograferna Sevén, Weniger, Benzelstjerna samt Lindberg. De är verkligen intressanta då de visar pionjernas arbete, deras bildkomposition och bildernas kvalitet, samt de problem som speciellt den tidiga porträtteringen innebar med t.ex. suddiga anletsdrag. Porträtten har till synes karaktären av experiment precis som Benzelstjernas ledord i sina många annonser. Det hade varit intressant om Johansson gjort än mer av bild och bildtext i sin studie.

Vad man också kan sakna är Johanssons fundering kring tolkningen av materialet, trots hans inriktning på en bredare läsekrets. Flera av Johanssons tolkningar borde ha krävt en hel del källkritiska överväganden som det skulle ha varit bra att känna till. Rubriken "Tryckta källor i urval" skapar också frågor. Osökt undrar jag vad som utelämnats och varför.

Den kulturhistoriska aspekten är viktig för Johansson i tecknandet av 1840-talets fotografering. Tiden och samhällsandan hjälps på så vis åt att kontextualisera fotografiets tidiga utveckling i Sverige. Samtidigt som denna närhet och utförlighet är bokens främsta styrka kan detaljrikedomen, kuriosa och utvecklingar emellertid bli både många och långa. Relevansen för fotots pionjärer känns stundtals långt borta och texten förlorar i tempo. Johanssons gedigna arbete är dock en intressant närläsning av några av den svenska fotohistoriens tidiga aktörer. Han ger en inblick i en svunnen tid och skapar en förståelse för den genomslagskraft fotografin kom att få.

Anja Petersen, Lund

Ulla Cyrus-Zetterström och Gudrun Ekstrand: *Royal Silks*. Livrustkammaren, Stockholm 2004. 112 s. ill. ISBN 91-87594-22-6.

För flera generationer av landets vävintresserade är Ulla Cyrus-Zetterström ett välbekant namn genom sin grundläggande genomgång av vävteori i *Handbok*

i vävning: *bindningslära, konstvävnader*, som 1990 kom ut i en sjunde upplaga. Tillsammans med Gudrun Ekstrand, tidigare 1:e intendent vid Livrustkammarens textilavdelning, har hon under två års tid närgranskat Livrustkammarens samling av sidendräkter, ett arbete som nu är färdigt att redovisas i den engelska publikationen *Royal Silks* med en mängd fina färgillustrationer. Publikationen, som i introduktionen kallas "a specialist work", innebär en närgående analys av 44 olika accessionsnummer i Livrustkammarens stora samling av textilier i siden.

Analysen går från Gustav Adolfs barnkläder till Karl X:s kostymer och Sofia Magdalenas bröllopsdräkt, textilier från 1600- och 1700-talen. Uppläggningsen av boken är pedagogiskt utformad. Den inleds med två korta introducerande texter av vardera författaren. Härefter presenteras textilierna i ord och bild, ett objekt per uppslag. Bilderna är tagna med känsla för avsikten, med helhetsbilder på respektive objekt tillsammans med detaljbilder där de olika vävteknikerna tydligt framträder. Färglagda vävnotor ger teknisk information tillsammans med en löpande text som tar upp frågor som i tur och ordning handlar om mönster, vävstruktur, varp och inslag. Varje textil beskrivs i korta ordalag, utifrån vad det är, när den är tillverkad, vem som brukat den och vilken proveniens den har.

Fokus för analyserna är själva tyget som textilierna är tillverkade i, med syfte att beskriva teknik och material samt att presentera hur de är tillverkade. Kort sagt är detta analyser av hur textilierna en gång vävdes och genom de publicerade vävnotorna är det åtminstone teoretiskt möjligt att återskapa dem. Förutom denna tekniska analys har författarna även ställt frågor om de olika materialen: om trådarnas tjocklek och om vävnadernas densitet.

Gemensamt för de analyserade tygerna är deras exklusivitet. De förekom bara i kungliga sammanhang, i relation till kungliga personer som använde dem som ceremoniella dräkter. Exklusiviteten innebär att detta handlar om de yppersta kvaliteterna behandlade i de yppersta av vävtekniker. Om den persiska mantel som skänktes till drottning Kristina heter det att tyget är "probably the finest velvet ever made" (s. 13). Detta sagt av landets främsta vävspecialist.

Hur ska man då se på en studie av denna karaktär, en tekniskt orienterad närläsning av mycket högklassiga textilier? Studiens innehåll och utformning får mig att tänka på textilforskaren Agnes Geijers uppfattning om vad textilforskning är. I hennes verk, *Ur textilkonstens*

historia (1972, 1980, 1994 samt på engelska 1979), sammanfattar hon sin syn på frågan så här: ”De forskare som först började studera gammal textilkonst intresserade sig närmast för mönster och motiv men i ringa grad för det tekniska utförandet. Efterhand har man emellertid insett den grundläggande betydelsen av olika tekniska faktorer; råmaterialens art, vävredskapens konstruktion och framförallt mångfalden av vävtekniker, vilka utgör förutsättningen för hur enskildheterna i mönster utformas i vävt skick. Allt detta måste nog analyseras och begrundas om man skall kunna avgöra ålder och ursprung för bevarade textilier, och överhuvudtaget för att bilda sig en föreställning om utvecklingens förlopp” (Geijer 1980:9). *Royal Silks* försvarar väl sin plats i den internationella textila forskningen. Det är glädjande att Livrustkammaren satsar på en utgåva av så hög specialisering med själva de textila objekten i fokus.

Anneli Palmasköld, Halmstad

Yngve Ryd: *Eld: flammor och glöd – samisk eldkonst*. Natur och Kultur, Stockholm 2005. 429 s., ill. ISBN 91-27-10750-7.

Merparten av de etnobiologiska framställningar som hittills publicerats utgörs av förteckningar över olika arter som ett samhälle eller en folkgrupp nyttjat sig av för olika medicinska, tekniska eller religiösa ändamål och hur dessa benämnts lokalt samt vilken roll de spelat i seder och bruk. Nästan alltid utgår man från vetenskapliga kategoriseringar, nästan aldrig från de folkliga. Informationen om användningsområden är ofta kortfattad. Trots att etnobiologisk forskning sedan länge visat på hur missvisande det är, undviker ändå många handböcker att ens problematisera det. Detta bidrar till en fragmentering där traditionella kunskaper rycks ut ur de sammanhang där de en gång hörde hemma. Enskildheter får alltför stort utrymme på bekostnad av ekologiska, ekonomiska och sociala sammanhang. Etnobiologi bör inte uppfattas i första hand som studier av bruk och föreställningar om enskilda arter – lösryckt information utan sammanhang – utan en etnobiologisk forskning värd namnet måste fokusera på fördjupade framställningar där helhetsgreppen hamnar i fokus.

Det finns dock några etnobiologiska studier som bryter mönstret och som varit betydelsefulla för ämnets utveckling till en egen vetenskap. Mest känd är givetvis *Birds of My Kalam Country* (1977), som tillkom i samarbete mellan Ralph Bulmer och Ian Saem Majnep och

som idag är ett måste på etnobiologiska kurslistor runt om i världen. Andra arbeten som kan nämnas är *Teachings of the Tides* (1981) tillkommen i samverkan mellan David W. Ellis & Luke Swan samt Richard Nelsons *Make Prayers to the Raven* (1983). Bulmers samarbete med Majnep har inspirerat mycket av den forskning som utifrån emiska perspektiv försöker förstå det närmaste encyklopediska kunnande människor i lågteknologiska samhällen utvecklat i samspelet med det ekosystem som de lever i. Det intressanta är att Bulmer själv framhöll sammen Johan Turis *En bok om samernas liv* (1917), som hade tillkommit i samarbete med etnografen Emelie Demant-Hatt, som en förebild. Också den boken vittnar ju om de omfattande kunskaper nomaden ägde om sin livsmiljö, en visdom som innefattade såväl lokalkännedom som tidsdjup.

En annan som bryter mönstret är författaren Yngve Ryd i Jokkmokk. Han har i en rad böcker dokumenterat vad man i dag brukar kalla traditionella ekologiska kunskaper. Ryds bok om snö, baserad i huvudsak på ett uthålligt intervjuande med sammen Johan Rassa, har fått förtjänad stor uppmärksamhet. Boken vittnar ju också om Rassas enorma förtroende med den närmiljö han växte upp i. Snö var inte bara snö, utan något mycket mer, som det var nödvändigt att känna till för att leva i det kulturlandskap som samerna verkade i. Ryd har därmed bidragit på ett etnobiologiskt föredömligt sätt till den dokumentation jag efterlyser.

Nu har Yngve Ryd återkommit till en annan domän som var väsentlig för överlevnad i lappmarken, nämligen samernas kunskaper om eld och eldgörande. Återigen har Johan Rassa delat med sig av sitt kunnande, som utmärker det traditionella vetandet, kunskaper som inhämtats genom ett livslångt lärande, dels genom egna erfarenheter men också genom att ha iakttagit och tillägnat sig tidigare generationers vetande i ämnet. ”Kunniga och minnesgoda personer kan i regel allt om det traditionella livet. Är man duktig på snö kan man nästan allt annat också, och så är det med Johan”, skriver Ryd själv. Även en rad andra samer har delat med sig av sitt kunnande om samisk eldkonst till Yngve Ryd: Anders Larsson-Lussi, Ibb-Anna Rassa, Ola Omma, Nils-Henrik Gunnare, Nils-Henrik Tejlus, Nilas Tuolja och Isak Parfa. Tillsammans har de förmedlat kunskaper om en rad eldningsmetoder och bränslen lämpliga för olika ändamål. Det är en fascinerande läsning som inger respekt, dels för de kunskaper som samerna satt inne med, dels för författaren som genom sin uthållighet och energi lyckats dokumentera åtminstone delar av detta